

ЈЕДАН ПОРТРЕТ РУЂЕРА БОШКОВИЋА.

Под горњим насловом је публиковао у прошлој књизи *Гласника* Др. Душан Недељковић критику једног записа Париске Народне Библиотеке, којој је

Портрет Руђера Бошковића.

био приложио и репродукцију самог портрета. Омашком при фотографисању за клише репродукција је испала сувише мала. Овде дајемо снимак који милиметарски тачно представља оригинални цртеж оловком.

ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ ВЕЛБУШКЕ И СТРУМИЧКЕ ЕПИСКОПИЈЕ.

У једном хиландарском акту из 1376 год., штампаном код *А. Соловјева*, Одабрани споменици српског права 1926, 169—171, водочки¹⁾ епископ Данил и бањски епископ Григорије, са преставницима световне власти и са „старцима околине“, решавају спорове о границама хиландарских имања у околини Струмице. Ту се, дакле, спомињу епископи две епископије водочке и бањске.

Седиште је бањске епископије било у Велбужду, званом и Велбушка Бања или само Бања,²⁾ доцнијем Густендилу. Епископија је постојала у VI веку, још кад је Велбужд носио своје трачко име Пауталија.³⁾ Она се спомиње у повељи

¹⁾ Код *Соловјева* погрешно стоји „подочки“. *В. Korablev*, *Actes de Chilandar II* (Византиски Временик 19, 1915 — прил. 533), који је издао само почетак овог акта, има „водочки“. *М. Ласкарис* нетачно реферише, да у збирци *Корабљева* стоји „подочки“ (Прилози 6, 1926, 140).

²⁾ *И. Ивановџ*, *Сѣверна Македонија* 1906, 144—145.

³⁾ *Ibid.* 79.

Василија II од 1018 год.¹⁾ Из XIII века позната су три или четири епископа.²⁾ Како за цео XIV век није знао ни за један помен о коме велбушком епископу, Голубински је закључио да је епископија запустела, чим је дошла под српску власт.³⁾ Иванов се не слаже с Голубинским, али ни он не зна ни за једног велбушког епископа из XIV века; његов списак епископа почиње са Висарионом из последње четврти XVI века.⁴⁾ Међутим, сем Григорија из нашег хиландарског акта, помиње се у XIV веку и Калиник (око 1350 год.⁵⁾ Према томе Голубински нема право; велбушка епископија није била запустела за време српске владавине.

Да је водочка епископија у ствари струмичка, види се из самог нашег акта. У њему се на крају описује, како, по заповести господина Константина, струмички епископ Данил закле бољаре града Струмице „да ѡкажѡ кѡдѡ је мѡгѡ Прогѡнниковѡ“. Нема сумње да су струмички епископ Данил с краја и водочки епископ Данил с почетка акта једно исто лице. То се јасно види из потписа на акту. Поред бањског епископа Григорија, тамо се не налазе два епископа Данила, водочки и струмички, већ само један „мѡѡренин епископѡ Данилѡ“.⁶⁾

Струмичка епископија помиње се у повељи Василија II од 1018 год.⁷⁾ Списак струмичких епископа саставио је L. Petit.⁸⁾ У њему се не налази наш Данил.

Поставља се питање, по чему се струмички епископ назива и водочким. Без сваке сумње тај његов назив долази од седишта епископије. Западно од Струмице, у близини села Водоче, налази се Водочки манастир Св. Леонтија, сад у рушевинама.⁹⁾ По народној традицији, манастир је био зборно место и прва богомоља првих Хришћана струмске области.¹⁰⁾ Свакако у том су манастиру столовали струмички епископи и по њему се они називају и водочким епископима.¹¹⁾

И Л. Милетић¹²⁾ мисли да је у манастиру Водочи, све док није разрушен, било седиште струмичких епископа. По Милетичу, црква манастира Водоче била је раније посвећена Св. Богородици. Када је манастир Водоча разрушен, подигнут је манастир Вељуса. У вези с тим Милетич даје две претпоставке. По једној, црква манастира Водоче је она црква Св. Богородице Милостиве (τῆς Ἐλεούτης), коју је 1080 год. подигао струмички епископ Манојло. Мраморна плоча с натписом, која је до скоро била над вратима цркве манастира Вељусе, донета је из тада већ разрушеног манастира Водоче. По другој претпоставци, манастир Водоча, сазидан за време првог бугарског царства, порушен је последњих година тог царства. Живопис водочке цркве, по Мияшеву¹³⁾ и по самом Милетичу,¹⁴⁾ није првобитан, већ је из XIII века. Према томе, ако би се прихватила ова друга Милетичева претпоставка, морало би се узети, да је водочка црква обновљена, можда пре, али свакако у XIII веку. По нашем мишљењу, Милетич безразложно доводи у везу зидање манастира Вељусе са рушењем манастира Водоче. Милетичева прва претпоставка, ако се жели остати на научном земљишту, потпуно је неприхватљива. Друга његова претпоставка није ничим поткрепљена. Нама се чини вероватније, да је мана-

¹⁾ Св. Новаковић, Охридска архиепископија у почетку XI века. Глас 76, 1908, 28—31. Снѣбаров, История на охридската архиепископия 1, 1924, 176—178.

²⁾ Е. Голубинский, Краткий очерк истории православных церквей 1871, 94—95.

³⁾ Ibid. 95.

⁴⁾ И. Иванов, op. cit. 258—259, 264—265. Св. Симић, Историја кратовске области (Годишњица 33, 1914, 182—195) меша морозвишку с бањском епископијом.

⁵⁾ Св. Новаковић, Законски споменици 1912, 758.

⁶⁾ Упор. В. Р. Пејковић, Прилози 6, 1926, 325. Петковић не зна да је повеља публикована.

⁷⁾ Св. Новаковић, Глас 76, 22—23. Снѣбаров, op. cit. 173—174.

⁸⁾ L. Petit, Le monastère de Notre Dame de Pitié (Изв. русс. арх. инст. 6, 1900, 94—101).

⁹⁾ О томе манастиру: Л. Милетић, Струмишкит манастирске черкви при с. Водоча и с. Велјуса, и Кр. Мияшев, Црквата при с. Водача (Македонски Преглед год. 2, 1926, кн. 2, 35—57).

¹⁰⁾ И. Иванић, Македонија и Македонци 1906, 177—178.

¹¹⁾ Упор. Вл. Р. Пејковић на н. м.

¹²⁾ Л. Милетић на н. м. 42—48.

¹³⁾ Кр. Мияшев на н. м. 57.

¹⁴⁾ Л. Милетић на н. м. 47.

стир Водоча био седиште струмичких епископа од како је сазидан у XII веку, или раније,¹⁾ па све док није разрушен у доба турске владавине.

Ђорђе Св. Радојичић.

ЛАЗАРИЦЕ У ЛЕРИНСКОЈ ОБЛАСТИ.

По многим јужнословенским областима постоји обичај да се на Лазареву суботу певају извесне народне песме. Те су песме, мање више, обредне и зову се *лазаричке*. По томе, што у неким крајевима лазар игра пред лазарицама, каже се и: *лазарице играју*. Има крајева, нарочито градова, у којима лазарице играју, односно певају и у петак, у очи Лазареве суботе. У петак певају по кућама, а у суботу по чаршији. У недељу, по групама, иду лазарице у цркву и одстоје службу. Групе се строго и суревњиво држе даље једна од друге.

Девојчице које иду у лазарице, већином су од 14—16 годнна. Негде, нарочито по селима, иду у лазарице и старије девојке. Лазарице су у народу цењене и вољене. До пре 50—60 година, у свима нашим крајевима под Турцима у лазарице су ишла само хришћанска женска деца.²⁾ А има крајева (Србија до српско-турских ратова 1876—78 и др.), где су у лазарице ишле и циганске, мухамеданске девојчице.³⁾ — Тако је сада и у многим другим нашим крајевима. У Бугарској тако је било и ранијих година. — У Леринској области, осталој под Грцима, у лазарице иду само хришћанска женска деца.

Пошто је овај обичај врло стар, још из прехришћанскога доба, лазарице су до нас дошле врло различите, може се рећи, у сваком другом крају другачије су. И ако су именом и временом певања песама везане за цркву, у њима врло мало има религиознога, али се током времена њихова прехришћанска организација изменила, ако не и сасвим изгубила. Разноликост лазарица већа је по садржини њихових, лазаричких, песама, него ли у њиховој форми, спољашности. И ако у лазаричким песмама разних крајева има заједничких мотива, они су се тако неједнако задржали, да се тешко и распознају. Та разноликост, како у песмама тако и у лазаричкој форми, најлакше се уочава у лазарицама блиских, суседних области, на пр. у Врањској и Нишкој области;⁴⁾ за тим на онима у Битољској, Оридској, Кичевској области, и т. д.⁵⁾ А колико се, тек, разликују оне у јужним нашим областима од оних у Бугарској?⁶⁾

Колико сам ја пратио живот лазарица, оне се, као и многи други стари обичаји, нагло губе. Стога ћу овде изнети своје белешке о лазаричким песмама у Леринској области, скупљеним за време великога рата.

У Лерину и његовој околини, пошто се запости за Ускрс, почну се ускоро одраслије девојчице купити и договарати о Лазарицама — Лазару. По 7—8 њих саставе групу, *куйче*, и почну се састајати, учити и појати лазаричке песме. Неке одмах, а неке у току спремања за лазарице, изаберу једну између себе за *лазара*. Још при образовању *куйчиња*, траже се, мање више једних година старости, а иначе „*другарки*“. Старије девојке стварају за себе посебна *куйчиња*. То бива стога што одрасле „*знаеш ђесни те ош другог година*“. Оне се купе тек на недељу—две пред Лазареву суботу. Млађе вежбају се у певању обично сваке недеље по подне.

У свакој групи одређене су по две које ће носити корпицу за јаја и др. предмете, којима ће их даривати по кућама кад буду певале.

¹⁾ Судећи по архитектури, црква манастира Водоча сазидана је најдоцније у XII веку. Кр. Милићев на н. м. 57.

²⁾ Вук, Рјечник код те речи.

³⁾ Браство књ. IV с. 43 и с. 66. — Срп. Етногр. Зборник XVI с. 132 и с. 298 и др. — Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slovena св. V друга полов. с. 279—883; књ. XVIII с. 31 и с. 501; V друга полов. с. 279—283.

⁴⁾ Сборникъ за народни умотворения књ. VIII с. 293; — књ. V с. 24 и даље.

⁵⁾ Ibid. II с. 5; — III с. 25; — IV с. 14; — V с. 24; VI с. 7—8; — VII с. 33; — VIII с. 29—30; — XI—XII с. 49—50. — Срп. Етногр. Зборник XIX с. 39.